

О. Г. Маркушин,
аспірант кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності
та дорадництва, Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8623-3419>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.3.114

ВІДБУДОВА МІСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

О. Markushin,
Postgraduate student of the Department of Public Administration, Management of Innovative Activities
and Advisory Services of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

RECONSTRUCTION OF URBAN INFRASTRUCTURE IN THE POST - WAR PERIOD: FOREIGN EXPERIENCE

У статті обґрунтовано необхідність ретельного аналізу зарубіжного досвіду відбудови зруйнованої війною інфраструктури країн з метою використання його крищих рис у повоєнний період в Україні. Зазначено, що для того, щоб розробити план відродження міст для України, необхідно ретельно проаналізувати кращі практики країн: Західної Німеччини, Ізраїлю, Італії, Південної Кореї та Японії, кожна з яких зіткнулася з колосальними руйнуваннями і змогла не просто відновитися, а зробити економічний прорив. Зауважено, що рецепт відновлення кожної із зруйнованої війною країни різний і залежить від її економічних, геополітичних та навіть культурних і ментальних особливостей.

Акцентовано, що головна схожість України та Ізраїлю полягає в тому, що обидві країни мають дуже недружніх сусідів. Саме тому висока частка витрат на військову сферу неминуча і це є теж особливістю післявоєнної відбудови інфраструктурних об'єктів.

Встановлено низку інструментів, спільних для всіх успішно відновлених після війни країн: лібералізація економіки, створення великої кількості робочих місць, орієнтація на економіку експорту, інновації та інвестиції. Зауважено, що головним аспектом післявоєнного відродження міста є чітке його стратегічне планування і починається відбудова повинна саме з відбудови інфраструктурних об'єктів, від яких напряму залежить життя в цьому місті.

The article substantiates the need for careful analysis of foreign experience of rebuilding the infrastructure destroyed by the war in order to use its best practices in the post - war period in Ukraine. It is stated that in order to develop a plan for the revival of cities for Ukraine, it is necessary to carefully analyze the best practices of countries: Western Germany, Israel, Italy, South Korea and Japan, each of which faced tremendous destruction and was able not only to recover, but to make an economic breakthrough. It is noted that the recipe for the restoration of each of the country's destroyed war is different and depends on its economic, geopolitical and even cultural and mental features.

It is emphasized that the main similarity of Ukraine and Israel is that both countries have very unfriendly neighbors. That is why the high share of the cost of the military sphere is inevitable and this is also a feature of post - war reconstruction of infrastructure.

A number of tools common to all successfully renewed after the war of countries have been established: liberalization of the economy, creating a large number of jobs, focusing on export economy, innovation and investment. It is noted that the main aspect of the post - war revival of the city is its clear strategic planning. And the reconstruction begins to restore infrastructure objects, which it depends directly on life in this city.

It was noted that at the end of 2022, different ideas, thoughts and visions were repeatedly appeared on how to restore the infrastructure and economy of Ukraine destroyed by war. Experts discussed and searched for variants of the new Marshal Plan for Ukraine. The practical experience of the revival of countries in the postwar period, as well as some positive examples of reconstruction after hostilities, which even included history textbooks with their economic miracle, will help Ukraine during

the strategic planning of the revival and its further development. At the same time, even with all these economic growth tools, it is important to use them effectively. It depends on whether the country will achieve success, whether a huge list of unsuccessful examples will be replenished.

Ключові слова: інфраструктурні об'єкти, міська інфраструктура, відновлення зруйнованої війною інфраструктури, "план Маршалла", практичний досвід відродження країн у післявоєнний час.

Key words: infrastructure objects, urban infrastructure, restoration of infrastructure destroyed, Marshall Plan, practical experience in the postwar period.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В епоху прискорення технологічного, інформаційного та інноваційного розвитку, формування глобальних виробничих мереж, посилення значення сфери надання публічних послуг та інформаційного забезпечення всіх процесів взаємодії економічних і соціальних об'єктів важливим чинником економічного зростання стає відповідна інфраструктура, яка визначає можливість суспільства накопичувати економічний потенціал і використовувати його для подальшого соціального розвитку. Організація об'єднаних націй (ООН) визначила як одну із цілей глобальної спільноти розвиток міжнародної інфраструктури до 2030 р., що дасть змогу суттєво знизити рівень бідності, скоротити економічну нерівність, сприятиме вирішенню екологічних проблем. Європейський Союз головним пріоритетом свого існування визначає підвищення конкурентоспроможності економіки, зайнятості та рівня життя населення, і протягом десятиріч формує спільну інфраструктурну політику, увага до якої особливо підвищилася в останні роки. Незважаючи на значні успіхи у цьому процесі (особливо у формуванні спільної транспортної політики), глобальні виклики перманентно змінюють інституційні засади та практичні механізми реалізації стратегії інфраструктурного розвитку, викликають необхідність використовувати нові адміністративні підходи до менеджменту інфраструктурних проєктів [11, с. 22].

Наприкінці 2022 р. неодноразово з'являлися різні ідеї, думки та бачення, як відновлювати зруйновану війною інфраструктуру та економіку України. Експерти обговорювали та розшукували варіанти нового "плану Маршала" для України, бо саме він успішно підняв економіку Європи після Другої світової війни, яка зросла на 30% порівняно з довоєнними показниками, посприяв її об'єднанню в Європейський Союз.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Окремі теоретичні та практичні аспекти зарубіжного досвіду післявоєнного відродження висвітлені у працях таких дослідників, як: Богдан Т. [2], Гуменюк Л. [4], Железняк Я. [7], Іванов С. [8], Ерхард Л. [6], Комар Н. [9], Мошенець О. [10], Чернега О. [11] та ін.

Науковці Н. Васильєва та О. Васильєва зазначають, що повномасштабна агресія з боку Росії спричинила значні руйнування інфраструктурних об'єктів, виявила гостру проблему безпекового існування територіальних громад в Україні, що потребує окремого дослідження через призму державно-управлінських рішень [3]. Отже, сьогодні актуальним є розробка нових концептуальних засад публічного управління відбудовою міської інфра-

структури територіальних громад України в повоєнний період, а цей процес, на наш погляд, повинен починатися з досконалого аналізу існуючого зарубіжного досвіду відбудови зруйнованої війною міської інфраструктури у повоєнний період.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз зарубіжного досвіду відбудови зруйнованої війною інфраструктури країн з метою використання його найкращих практик у повоєнний період в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Найбільш визначний досвід повоєнного відновлення — економічне зростання після Другої світової війни, так званий післявоєнний економічний бум, що розпочався відразу після її завершення в 1945 році. Він характеризувався високим і сталим економічним зростанням, практично повною зайнятістю населення в європейських і східноазійських країнах, що були зруйновані війною.

Крім двох світових воєн, у ХХ ст. сталося понад 350 локальних воєн і воєнних конфліктів. Хотілось би зазначити, що до Першої світової війни було зафіксовано 36 локальних воєн і воєнних конфліктів, у період між двома світовими війнами ХХ сторіччя їх вже налічувалося 80, а після Другої світової війни — більш ніж 250. У післявоєнний період (починаючи з 1945 р.) у воєнних діях брали участь понад 12 млн військовослужбовців майже із 100 країн світу, а кількість загиблих перевищила 35 млн осіб (у роки Першої світової війни загинуло 10 млн осіб, Другої світової — 54 млн осіб) [4].

У іншому джерелі знаходимо, що після закінчення Другої світової війни у світі сталося понад 30 великих війн і понад 250 військових конфліктів, учасниками яких стало не менш ніж 60 країн світу [7]. Однак, успішні приклади відновлення країн можна порахувати на пальцях рук. Тому, кожен приклад є унікальним і залежить від багатьох факторів, починаючи з банальної наявності природних копалин і закінчуючи збігом обставин у конкретній країні або регіоні. Єдиний спільний знаменник успіху — це рівень зовнішньої підтримки та вміння не "прогавити" свій шанс.

Випадок України — унікальний: наявність сформованих державних і муніципальних інституцій та легітимної влади, рівень економічного розвитку, налагоджені виробничі процеси та розгалуження виробничих потужностей, випробувана логістика, статус "годувальниці країн третього світу", досить стабільна фінансова та банківська системи, постійне спрощення бюрократичних

процедур завдяки впровадженню "держави у смартфоні" значно відрізняють перспективи післявоєнного відновлення України від Анголи, Афганістану, Іраку чи Сирії.

Україні, на наш погляд, ближчі приклади відбудови європейських країн, а також деяких східних та азійських країн після 1945 р. Європа дуже постраждала від фашистської Німеччини — і промислові потужності, і міська інфраструктура, і житлові будинки подекуди були повністю знищені. Економічних відносин між країнами-сусідами майже не існувало, вони були практично стерті через пошкодження ланцюжків виробництва-експорту-імпорту та голоду. Однак, протягом 1948-1953 років європейські держави, що мали величезні руйнування, змогли відновити інфраструктури своїх міст і підняти економіку до рівня передових країн світу.

Наша країна теж серйозно постраждала від російського вторгнення 24 лютого 2022 року. І щоб розробити план відбудови України, необхідно ретельно проаналізувати "план Маршалла" та сценарії відновлення перш за все п'яти країн: Західної Німеччини, Ізраїлю, Італії, Південної Кореї та Японії, кожна з яких зіткнулася з колосальними руйнуваннями і змогла не просто відновитися, а зробити значний економічний прорив.

У 1945 р. США оголосили, що їхні гроші передбачаються для відновлення вісімнадцяти країн Європи (Австрії, Бельгії, Великої Британії, Західної Німеччини, Греції, Данії, Ірландії, Ісландії, Італії, Люксембургу, Нідерландів, Норвегії, Португалії, Вільної території Трієст, Туреччини, Франції, Швеції та Швейцарії), проте найбільше коштів отримали з країн Європи Велика Британія, Західна Німеччина, Італія та Франція [5]. Понад 10 млрд дол. сплатила Європа за продукцію американських виробників, яка продавалася місцевим європейським підприємцям та бізнесменам у місцевій валюті. Потім, гроші від продажу можна було використовувати для відбудови інфраструктури... [5]. Однак, відновлення інфраструктурних об'єктів та економіки в цілому мало відбуватися на основі розробки спеціальних програм з "реанімації" господарської діяльності країни, вимагало розробки заходів, необхідних для відродження і подальшого розвитку економіки конкретного міста або регіону, повернення населення та забезпечення гідних умов його проживання, вирішення різноманітних соціальних проблем, відновлення інфраструктури, розробки механізму забезпечення джерел відновлення тощо.

Західна Німеччина, Південна Корея та Японія, яким довелося серйозно відновлюватись після війни, зараз входять у топ-5 економік світу, а період їхнього відновлення називають "економічним дивом", що свідчить про нові можливості повоєнного часу для економік постраждалих від війни країн. Приклади цих країн зовсім різні між собою за інструментами досягнення мети, але одночасно схожі за позитивним результатом.

Європейська програма відновлення (European Recovery Program, ERP, офіційна назва плану Джорджа Маршалла) була відповіддю на вагомні економічні та соціальні виклики після Другої світової війни в Європі (5 млн зруйнованих будинків і голод) і направлена, на-

Таблиця 1. Обсяг фінансової допомоги країнам Західної Європи згідно з "планом Маршалла"

Країни	ВВП у 1947 р.	Допомога згідно з «планом Маршалла» (млн дол.)				ВВП у 1952 р.	Приріст ВВП (% до 1947 р.)
		всього	% до ВВП	у тому числі:			
				гранти	позики		
Велика Британія	327044	16077	4,9	14137	1939	357585	+9,3
Франція	168330	13677	8,1	12540	1137	240287	+42,7
Італія	134446	7604	5,7	7123	482	190541	+41,7
ФРН	161011	7009	4,4	5915	1093	314794	+95,5
Нідерланди	48613	5461	11,2	4621	840	63162	+29,9
Греція	13272	3562	26,8	3562	0	15878	+19,6
Австрія	15102	3366	22,3	3366	0	27484	+82,0
Бельгія	40563	2819	6,9	2476	343	49486	+22,0
Данія	25020	1376	5,5	1208	168	30144	+20,5
Норвегія	15395	1287	8,4	1089	198	19347	+25,7
Туреччина	29064	1135	3,9	706	428	43295	+49,0
Ірландія	9196	743	8,1	97	646	10753	+16,9
Швеція	43206	541	1,3	438	103	49690	+15,0
Португалія	16943	258	1,5	76	182	18428	+8,8

Джерело: [8, с. 79; 9].

самперед, на відновлення промисловості. План Маршалла почали реалізовувати 4 квітня 1948 р. з ухвалення Конгресом США закону про економічну співпрацю, що передбачав 4-річну програму допомоги, одна з умов якої була позбавити комуністів влади, що й зробили в європейських країнах.

Основними одержувачами допомоги в Європі стали Велика Британія, Франція, Італія, Західна Німеччина та Нідерланди — саме на ці країни пішли 2/3 всіх виділених США коштів. Гроші не йшли до бюджетів країн безпосередньо, а виділялися на цільове придбання промислової та сільськогосподарської продукції. У перший рік дії Європейської програми відновлення 60% допомоги, наприклад, було виділено на продукти харчування. Європа отримала 14 млрд дол. безпосередньо на відновлення інфраструктури. Одним із інструментів допомоги були фінансові "вливання" з боку США, які за чотири роки склали понад 17 млрд дол. (на нинішні часи це близько 210 млрд дол.). 20% від суми встановили дешеві кредити, а 80% були передані у вигляді безоплатної фінансової допомоги [7]. Обсяг фінансової допомоги 14 країнам Західної Європи згідно з "планом Маршалла" наведено в табл. 1.

Для нас цікавим є досвід Західної Німеччини, яка цілком була зруйнована, а її виробництво скоротилося у 7 разів порівняно з довоєнним рівнем. Було зруйновано: 20% промислових об'єктів, 40% транспортної інфраструктури, 25% житла, а фінансова система зазнала колапсу через величезну інфляцію та державний борг. У 1948 р. Міністр економіки Німеччини Людвіг Ерхард скасував державний контроль за цінами на товари та 90% регуляторних обмежень бізнесу. Ці заходи вважаються початком розквіту країни, бо ідеологія "німецького економічного дива", батьком якого був Л. Ерхард, загалом була ліберальною: скасування державних монополій, стимулювання конкуренції та інвестицій, запуск механізмів приватизації, проведення фінансової реформи тощо [6].

Підприємства отримували кошти на виплату тільки першої заробітної плати — далі вони повинні були працювати за рахунок власної виручки. І це було особливістю відновлення. В основі економічного зростання лежало відновлення та переорієнтація військових

підприємств на легку, харчову, текстильну промисловість, виробництво побутової техніки та автомобілів. Істотну роль відіграла і допомога США, було поставлено товарів на суму 3,8 млрд дол. (з них 1,5 млрд дол. — у рамках "плану Маршалла"), кошти від реалізації яких спрямовувалися до спеціальних фондів та банків на розвиток економіки країни. Отже, значну роль зіграли прямі іноземні інвестиції [7].

Не останню роль у відновленні економіки Західної Німеччини зіграло німецьке "велике будівництво", тому існувала окрема програма стимулів для будівництва житлової та комерційної нерухомості, яка включала як податкові стимули, так і можливості спільного фінансування з державою. Результат не заставив себе довго чекати — у 1962 р. рівень промислового виробництва в Західній Німеччині перевершив довоєнні показники втричі.

У 1945 р. Японія не просто програла війну, вона була знищена. Рівень промислового виробництва становив 20% показників 1939 р., а 70% усіх промислових потужностей лежали в руїнах. Країна втратила всі захоплені території, від яких залежало постачання сировини, палива та продовольства. В країні відбувся мікс ліберальної, планової та "самобутньої, національної" економіки. Основою "економічного дива" Японії стали особливості культури та способу життя населення. Тому, повторити досвід відбудови Японії в повному обсязі неможливо. У 1945 р. вийшов закон про ліквідацію дзайбацу — промислових картелів, що зосередили в своїх руках акції найбільших компаній воєнно-промислового комплексу, які були основою японської економіки до війни; був встановлен антимонопольний контроль.

В Японії було проведено аграрну реформу, було відкрито продаж землі. Лише 15% території країни становили сільськогосподарські землі, тому наголос зробили на продуктивності землі. Сільськогосподарські землі держава конфіскувала у довоєнних землевласників і за дуже пільговими цінами продала їх фермерам, які раніше працювали на ній. З'явилися заможні аграрії, які почали вкладатися в банківську систему та нові технології.

Після програшу в Китаї та втраті своїх позицій в Азії, США визнала Японію геополітичним партнером у азійському регіоні. Японія отримала понад 3 млрд дол. фінансової допомоги, більшість країн Європи отримали значно менше. Тож "економічне диво" Японії можна умовно поділити на два етапи: демілітаризацію та лібералізацію при США до 1951 року й японську модель після уходу з регіону американців. Зауважимо, що японці вирішили не відновлювати зруйновану промисловість, а будувати її з нуля. Виявилася особливість японців: вони порівняно мало витрачали, а зекономлені гроші вкладали в банки чи купували акції промислових підприємств.

Визначення пріоритетних галузей стало ще однією особливістю Японії: в середині 50-х років ХХ ст. — класичні галузі промисловості: металургія, енергетика та суднобудування, у 60-х роках ХХ ст. новими пріоритетами стали електроніка та автомобілебудування. Компанії з пріоритетних галузей отримували максимальну державну підтримку: субсидії, пільгові кредити, високі мита на імпорт готової конкурентної продукції, обме-

ження іноземних інвестицій і відверті демпінгові інструменти. І знову зіграли роль особливості країни: у складанні планів беруть активну участь представники фінансових груп і корпорацій, але при цьому зловживання були мінімальними.

Ключовим елементом успішного відновлення економіки Японії стала ставка на високотехнологічне виробництво. На науково-технічні розробки витрачалося понад 3% ВВП, що дозволило Японії швидко "захопити" світовий ринок споживчої електроніки. У 1969 р. Японія вийшла на друге місце у світі за обсягом ВВП і промислового виробництва, а економіка стала хрестоматійним прикладом успішного відновлення після війни.

Корея в результаті війни була не просто зруйнована, була поділена на дві частини. У Південній Кореї головним фактором зростання стала допомога США, від якої протягом тридцяти років (1945—1976 роки) вона отримала понад 12,6 млрд дол. економічної допомоги, більше отримав лише Ізраїль. Однак, за ефективністю використання зовнішньої фінансової допомоги до 60х років ХХ ст. Південна Корея була негативним прикладом, гроші США активно розкрадалися та використовувалися політичною елітою країни вбільшості на політичні цілі. У результаті промисловий розвиток був незначним, але породив великі промислові клани. Економіка ж поклядалася на імпорتنі товари, куплені за фінансову допомогу США. Ця допомога становила майже 80% усіх державних доходів і забезпечувала значну частину всього ВВП Південної Кореї. У 1956 р. експорт становив 25 млн дол., тоді як імпорт — 389 млн дол. Дефіцит торгового балансу теж покривався за допомогою фінансових вливань США [7]. Звичайно, до очікуваного економічного зростання це не призвело. У результаті США скоротили фінансову допомогу, що змусило Південну Корею змінити політику.

Формулою економічного успіху Південної Кореї стали дешева південнокорейська робоча сила та японський капітал із технологіями. Товари легкої промисловості, спільно вироблені в Південній Кореї, становили понад 70% експорту країни, а Японія стала великим іноземним інвестором у Південній Кореї. З 60-х по 80-ті роки ХХ сторіччя Південна Корея мала стабільне зростання економіки в середньому на 8% в рік, її ВВП в рази перевищував ВВП Північної Кореї. У 2000 р. Південна Корея стала однією з провідних світових економік.

Італія отримала 1,5 млрд дол. допомоги в рамках "плану Маршалла", в основному у вигляді товарів та обладнання. Особливість полягала в тому, що більшість цієї допомоги розподілили між компаніями-монополістами. Наприклад, із виділених на закупівлю імпортного обладнання 154 млн дол. половину отримали лише шість компаній: "Фіат", "Едісон", "Монтекатіні", "Фальк", "Смі", "Саде" [7]. У 1951 р. італійський уряд розробив і почав реалізовувати так звану систему пріоритетів, яка встановлювала порядок розподілу урядом сировини так, щоб великі монополісти першими отримували сировину. Той самий принцип працював і у видачі кредитів: монополії отримали в кредит 85 млрд італійських лір, а малий та середній бізнес — у 8 разів менше. "Фіат" отримав 35% кредитів у рамках "плану Маршалла". Значну роль у відновленні економіки Італії відіграла і Корейська війна (1950-1953 років), оскільки

США закупували матеріали для виробництва військової техніки саме в Італії.

Отже, Італія повністю відновилася після війни вже до початку 50-х років. Проблеми, які викликала надмірна монополізація економіки, виявилися пізніше, наприкінці 60-х років ХХ ст. разом з корупцією та диспропорціями в розвитку окремих регіонів (північ — південь) Італії.

Територія Ізраїлю (1948–1965 роки) була зруйнована "війною за незалежність": сільське господарство забезпечувало лише 50% потреб у продуктах харчування, а доходи від експорту покривали не більш ніж 30% витрат на імпорт. Витрати на армію становили 40% від усіх витрат країни. Ізраїль шукав додаткові ресурси, якими стали кредити та гранти США, а також випуск державних облігацій (Позика незалежності). Репарації від Західної Німеччини (112 млрд дол. у сучасному еквіваленті) також стали ресурсом відновлення Ізраїлю, що становили 55% додаткових доходів до бюджету в 1952–1965 роках.

Ізраїль, починаючи з 1952 р., почав впроваджувати Нову економічну політику, розпочав великі інфраструктурні проєкти: Національний ізраїльський водогін (коштувало близько 420 мільйонів ізраїльських лір, у ньому взяли участь понад 4 тис. робітників), енергетичні заводи та порти. Значні інвестиції держави йшли в аграрний сектор та легку промисловість.

Дві війни — Шестиденна війна (1967 р.) та Війна судного дня (1973 р.) дали важливий імпульс розвитку військово-промислового комплексу Ізраїлю, який став головним роботодавцем країни, а експорт озброєння став важливим джерелом бюджету. ВВП Ізраїлю з 1954 по 1964 рік демонстрував зростання на рівні 10% (трохи менше від темпів зростання економіки Японії), споживання на душу населення зросло на 221%, країна практично досягла нульового безробіття. За цей період Ізраїль залучив інвестиції та зміг закласти основи своєї промисловості.

Воєнні дії на території колишньої Югославії тривали до 1995 року. Світовий банк і ЄБРР, згідно з Дейтонською угодою (1995 р.), були зобов'язані розробити програму реконструкції Боснії і Герцеговини, джерелом фінансування якої стала безповоротна допомога міжнародних донорів обсягом 5 млрд дол. за період 1996—1999 років. Отже, з кінця 1990-х основну роль у відбудові Балканських країн відігравав Європейський Союз. Він започаткував Процес стабілізації та асоціації, щоб досягти стійкого миру в регіоні та підготувати ці країни до членства в ЄС. У ті часи обсяги міжнародної допомоги Боснії і Герцеговині перевищували 20% ВВП, відновлювали транспортну інфраструктуру, лінії електропостачання та зв'язок. Значну увагу надавали поверненню біженців і тимчасово переміщених осіб [10].

У Боснії і Герцеговині конкретні проєкти підтримки підприємств формували виробничий компонент програми реконструкції і такі проєкти передавалися під контроль спеціальним агентствам (Фонд Боснійських підприємств, Банк мікрофінансування, Спонсорський Трастовий фонд) [2].

Відбудова Балкан після Боснійської війни також є повчальним прецедентом для України. Хотілось би нагадати, що доброзичливі організації та іноземні уряди прибули з власними планами та стратегіями відбудови

та власними очікуваннями щодо сприйняття їхньої роботи, без належного врахування місцевого контексту та історії. У Сараєво новостворена муніципальна влада отримала мільйони доларів від Саудівської Аравії, Катару, Йорданії та Кувейту на будівництво мечетей та ісламських центрів, але вона не змогла зібрати порівнянних коштів для відновлення міських заводів та іншої критичної інфраструктури. Здається, усі хотіли, щоб Сараєво стало символом чогось — примирення, мультикультуралізму, космополітизму, неприєднання, приватизації, нового урбанізму — і жодної суми грошей не вистачить, щоб узгодити ці конкуруючі бачення в суспільстві, яке було роздробленим і сумуючим після півтора десятиліття війни [1].

Харіс Піплас, архітектор і урбаністичний дизайнер із фірми Drees & Sommer, який народився у Сараєво та є радником Співки архітекторів України вважає, що міжнародні інституції вже приходять в Україну і проводять ті самі стратегії, які призведуть до провалу. Після облоги Сараєво, як і після вторгнення в Ірпінь, картини руйнування міст поширилися по всьому світу, викликаючи хвилю занепокоєння та підтримки. Ренцо Піано запропонував проєкт для музею сучасного мистецтва, який був відкладений більше десяти років і відроджений лише цієї осені; Массачусетський технологічний інститут відправив своїх студентів, щоб придумати нові ідеї будівництва; відомий американський архітектор Леббеус Вудс зробив футуристичні візуалізації багатоквартирного будинку в Сараєво та його будівлі електроуправління [1].

Однак, відсутність централізованого планування призвела до тимчасової реконструкції, яка була нескординованою та корумпованою. Біженці, чий будинки були зруйновані, були витіснені до тимчасових притулків на гірських схилах за межами центру міста, тоді як міжнародні групи допомоги реалізовували власні плани відновлення окремих споруд. Результатом стала хаотична гонка за реконструкцією Сараєво за образом його різноманітних благодійників, а робітників, матеріалів і адміністраторів конче не вистачало. Місто ще не мало інфраструктури для успішної відбудови [1].

Тому вважаємо, що головним аспектом післявоєнного відродження міста — це чітке його стратегічне планування. І починається відбудова повинна саме з відбудови інфраструктурних об'єктів, від яких на пряму залежить життя в цьому місті.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Нами ретельно проаналізовано кращі практики післявоєнної відбудови таких країн як: Західна Німеччина, Ізраїль, Італія, Південна Корея та Японія, кожна з яких зіткнулася з колосальними руйнуваннями і змогла не просто відновитися, а зробити економічний прорив.

Зауважено, що рецепт відновлення кожної із зруйнованої війною країни різний і залежить від її економічних, геополітичних і навіть культурних і ментальних особливостей. Японці вирішили не відновлювати зруйновану промисловість, а будувати її з нуля. Виявилася особливість японців: вони порівняно мало витрачали, а зекономлені гроші вкладали в банки чи купували акції промислових підприємств.

Зазначено, що головна схожість України та Ізраїлю полягає в тому, що обидві країни мають дуже недружніх сусідів. Саме тому висока частка витрат на військову сферу неминуча.

Встановлено низку спільних інструментів для всіх успішно відновлених після війни країн: лібералізація економіки, створення великої кількості робочих місць державою, орієнтація на економіку експорту та значне "вливання" зовнішніх фінансових ресурсів, інновації та інвестиції. Головним аспектом післявоєнного відродження міста є чітке його стратегічне планування і починатися повинна саме з відбудови інфраструктурних об'єктів, від яких напряду залежить життя в місті.

Практичний досвід відродження країн у післявоєнний час, а також деякі приклади реконструкції після бойових дій війни, що навіть увійшли до підручників історії зі своїм економічним дивом, допоможе Україні у період відродження та подальшого її розвитку. У той же час, навіть маючи у своєму розпорядженні усі зазначені інструменти зростання економіки, важливо ефективно їх використовувати. Від цього залежить, чи досягне країна успіху, чи поповнить величезний список невдалих прикладів.

Література:

1. Архітектори планують місто майбутнього в Україні, поки ще падають бомби. URL: <https://www.nytimes.com/2022/11/07/magazine/ukraine-rebuild-irpin.html> (дата звернення: 04.01.2023).
2. Богдан Т. (2022). План відновлення України: сильні та слабкі сторони. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.html (дата звернення: 17.12.2022).
3. Васильєва Н. В., Васильєва О. І. (2022). Безпекове існування територіальних громад в Україні: державно-управлінський аспект. Право та державне управління. № 1. С. 209—215. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/31.pdf (дата звернення: 07.12.2022).
4. Гуменюк Л. (2015). Соціальна конфліктологія: підруч. Тема 12: Міждержавні конфлікти. Львів: ЛДУВС, 564 с. URL: https://pidruchniki.com/78492/psihologiya/mezhderzhavni_konflikti (дата звернення: 07.12.2022).
5. Економіка перемоги: Повоєнний досвід чотирьох країн, що допомогли Україні відродитися після війни. URL: <https://psm7.com/uk/vojna-s-rossiej/ekonomika-pislya-peremogi-povoyennij-dosvid-chotirox-kra%D1%97n-shho-dopomozhe-ukra%D1%97ni-vidroditisya-pislya-vijni.html> (дата звернення: 10.01.2023).
6. Ерхард Л. Добробут для всіх. URL: [http://bibliograph.com.ua/erhard\\$1/index.htm](http://bibliograph.com.ua/erhard$1/index.htm) (дата звернення: 17.12.2022).
7. Железняк Я. (2022). 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України. URL: https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html (дата звернення: 10.01.2023).
8. Іванов С.В. (2019). Економічне відновлення і розвиток країн після збройних конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. Економіка України, № 1 (686). С. 75—89.
9. Комар Н. Напрями надання міжнародної фінансової та технічної допомоги в рамках плану Маршалла.

URL: <http://dSPACE.tneu.edu.ua/handle/316497/15113> (дата звернення: 12.01.2023).

10. Мошенець О. Яка модель повоєнного відновлення спрацює в Україні? URL: https://lb.ua/blog/olena_moshenets/533342_yaka_model_povoiennogo_vidnovlennya.html (дата звернення: 14.01.2023).

11. Чернега О. Б. (2016). Тенденції та особливості управління інфраструктурним розвитком ЄС. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 19. Ч. 2. С. 21—24.

References:

1. The New York Times (2022), "Architects plan the city of the future in Ukraine while bombs are still falling", available at: <https://www.nytimes.com/2022/11/07/magazine/ukraine-rebuild-irpin.html> (accessed: 04.01.2023).
 2. Bohdan, T. (2022), "Ukraine's restoration plan: strengths and weaknesses", available at: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.html (accessed: 17.12.2022).
 3. Vasylyeva, N. V., Vasylyeva, O. I. (2022), "Security existence of territorial communities in Ukraine: State-administrative aspect", Pravo ta derzhavne upravlinnya, vol. 1, pp. 209—215, available at: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/31.pdf (accessed: 07.12.2022).
 4. Humenyuk, L. (2015), "Social conflictology", available at: https://pidruchniki.com/78492/psihologiya/mezhderzhavni_konflikti (accessed: 07.12.2022).
 5. PaySpase Magazine (2022), "Victory Economics: The post-war experience of four countries that will help Ukraine to revive after the war", available at: <https://psm7.com/uk/vojna-s-rossiej/ekonomika-pislya-peremogi-povoyennij-dosvid-chotirox-kra%D1%97n-shho-dopomozhe-ukra%D1%97ni-vidroditisya-pislya-vijni.html> (accessed: 10.01.2023).
 6. Erhard, L. (1957), "Well-being for everyone", available at: [http://bibliograph.com.ua/erhard\\$1/index.htm](http://bibliograph.com.ua/erhard$1/index.htm) (accessed: 17.12.2022).
 7. Zheleznyak, YA. (2022), "5 Stories of economic success after the war: World experience for Ukraine", available at: https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html (accessed: 10.01.2023).
 8. Ivanov, S.V. (2019), "Economic restoration and development of countries after armed conflicts and wars: unnecessary opportunities for Ukraine", Ekonomika Ukrayiny, vol. 1 (686), pp. 75—89.
 9. Komar, N. (2022), "Directions for providing international financial and technical assistance within the Marshall Plan", available at: <http://dSPACE.tneu.edu.ua/handle/316497/15113> (accessed: 12.01.2023).
 10. Moshenets', O. (2022), "What model of post-war recovery will work in Ukraine?", available at: https://lb.ua/blog/olena_moshenets/533342_yaka_model_povoiennogo_vidnovlennya.html (accessed: 14.01.2023).
 11. Cherneha, O. B. (2016), "Trends and features of the EU infrastructure management", Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky, vol. 19, no. 2, pp. 21—24.
- Стаття надійшла до редакції 21.01.2023 р.*